

Svavar Sigmundsson

Stóparnir í Dufansdal

Stópar er örnefni í Dufansdal í Suðurfjörðum í Arnarfirði, Vestur-Barðastrandarsýslu. Í tveimur örnefnalýsingum í örnefnasafni Árnastofnunar er fjallað um örnefnin í Dufansdal.

Björn Ólafsson skrifaði eftirfarandi í lýsingu sinni 1983: „Neðan hans [þ.e. Lengjuflóa] er grjótborinn hryggur þvert yfir mýrina, sem var naumast hestheld nema á þessum hrygg, og kallast hann Stópar, stundum skrifað Stóbar. Ekki veit ég skýringu á því nafni, en meðan fé var beitt á vetrum, þótti ekki gott, að það væri að snópa á Stóbunum.“ (Örnefnaskrá, sjá einnig nafnið.is). Á *Mynd 1* má sjá kort Landmælinga Íslands af svæðinu í kringum Dufansdal.

Mynd 1: Stóbar sýndir á korti Landmælinga Íslands útgefnu árið 1965 með leyfi frá Geodætisk Institut í Kaupmannahöfn.

Halldór G. Jónsson skrifaði samantekt á örnefnunum 1990 og var stofninn í henni örnefni sem Helgi Guðmundsson hafði áður safnað í hreppnum. Halldór skrifar: „Fyrir neðan hana [þ.e. Lengju] eru götu-troðningar þar leiðin liggur (lá) heim að bænum, eru þar grýttar smá-þúfur og votlent því að mýrar eru bæði fyrir ofan og neðan troðninga þessa, en hart er víðast undir fæti þarna. Svæði þetta heitir Stópar.“ (örnefnaskrá.)

Í færeysku er til orðið *stópur* (-s, -ar kk) og merkir 'e-ð sem stingur fram úr eða upp úr, hæð, lítill hóll', t.d. „vælsignaður veri hvør stópur og steinur“ [sagði konan sem leit heimabyggð sína aftur]. Það er merkt Suðurey í færeysku orðabókinni. (*Føroysk orðabók* 1998.)

Jóhan Hendrik W. Poulsen fræðimaður á Fróðskaparsetri Færeyja hélt úti þætti í færeyska útvarpinu frá 1969 til 1993 um færeyskt orðafar sem hann nefndi Orðabókina. Þættirnir voru gefnir út í bók í heild sinni 2009. Í þætti 16. febrúar 1973 fjallaði hann um orð sem maður úr Sandvík hafði skrifað honum. Þar segir: „Hann vælsignaði hvønn *stóp* og *stein*: maður ið hevdi verið leingi burtur, tá ið hann kom aftur, har hann var barnvaksin. Hetta orðið *stópur* er okkum heilt ókent.“ (Poulsen 2009:223). Jóhan Hendrik fjallar síðan um orðið í tveimur þáttum sama ár, 2. og 16. mars (Poulsen 2009:227, 232–233).

Í Orðabókinni 9. janúar 1985 tekur Poulsen (2009:628–629) upp þráðinn frá 1973 og skrifar:

„Lurtari í Trongisvági skrivar, at inni í Trongisvági er eitt gerði, sum verður kallað í *Stópinum*. Hann spyr, hvaðan hetta navn man koma. Fyri tólv árum síðan fekk Orðabókin nakað væl at vita um hetta orð *stópur*, men bert úr Suðuroy. Orsøkin var tann, at vit spurdu, um fólk kundu hjálpa okkum at týða hetta, ið Jákup Jakobsen hevur skrivað upp í Suðuroy: Tað er ikki *stópur* av Føroyum, ið ikki sæst. Setningurin er leysur úr samanheingi, og tí skilst ikki av honum einsamøllum, hvat *stópur* er. Men her komu lurtarar sum ikki eina ferð Orðabókini til hjálpar. Eftir tí, ið fólk skrifaði, kom tað burturúr, at *stópur* er eitthvørt, ið stendur upp, ein lítil heygjur ella tílíkt. Sandvíkingur skrifaði, at *stópur* kundi standa eftir av einum mógvheyggi. Annar sandvíkingur skrifaði okkum tað í einum rímaðum orðapari, ið kann sipa til høgan aldur: Hann vælsignaði hvønn *stóp* og *stein*. [...] Á Nesi við Vág er staðar-navnið á *Stópum*. Staðið líkist einum lítlum heyggi við halli

móti suðri og eystri. Men það merkiliga er, at trongisvingurin sigur, at það er þúra slætt, har það eitur í *Stópinum* í Trongisvági, so það hóskar ekki saman við það, vit higartil hava frætt um hetta orð úr Suðuroy. Er það eitt gerði, kann það hugsast, at lendið kann vera broytt av velting ...“.

Í Dufansdal hefur verið byggð síðan á landnámsöld. Landnáma segir frá Áni rauðfeld, syni Gríms loðinkinna að hann var hinn fyrsta vetur í Dufansdal. Hann hafði herjað á Írland og fengið þar Grélaðar dóttur Bjartmars jarls. Grélöðu þótti illa ilmað úr jörðu í Dufansdal. Hann gerði þá bú á Eyri, síðar Hrafnseyri, og þar þótti Grélöðu hunangsilmur úr grasi. Dufann var leysingi Ánar og gaf Ánn honum Dufansdal þar sem hann bjó síðan (*Landnámabók* 1969:176–177). Í Dufansdal bjó því fólk af írsku kyni og eru nöfnin Grélöð og Dufann talin keltnesk eða nafn Grélaðar péttneskt (*Landnámabók* 1969:138). Um nafnið Dufan og Dufansdal hafa fjallað þeir Hermann Pálsson (1996:165–166) og Helgi Guðmundsson (1997:174).

Í sóknarlýsingu frá 1851 er lýsing á jörðinni Dufansdal en örnefnið *Stópar* er ekki nefnt þar. (Þórður Þorgrímsson 1952:254).

Líklegt er að færeyska orðið *stópur* og íslenska örnefnið *Stópar* (flt.) sé sama orðið þó að merkingin í færeysku sé ekki með öllu ljós þar sem það getur átt við sléttlendi jafnt sem hól eða hæð.

Mark Jackson hefur tekið saman rit sem hann nefnir „Meanings of Gaelic Words Commonly Seen in Hill Names“ og birt á netinu. Þar á meðal er orðið *stob*, en um það segir hann: „**stob** means a small top, point or peak“.

David Dorward (2001:126) skrifar í bók sinni, *Scotland's Place-names*, á þessa leið: „For completeness one must mention a third term – stob – another Gaelic borrowing with the same meaning in that language as in English i.e. stob, post or stick. Stob Coire nan Lochan in Glencoe is literally ‘stob of the corrie of the little loch’, which hardly does justice to its spectacular shape when seen from below.“.

Í orðabók sinni um málið í Jörvíkurskíri segir Arnold Kellett (1994) um orðið *stob* „piece of wood pointed at one end; stump of a tree NER“ [= North and East Riding]. Kenneth Cameron (1997:197) nefnir einnig örnefnið *Stobswood* sem honum virðist merkja “wood of the stump“ í Norðymbralandi í bók sinni um ensk örnefni. Þessi dæmi leiða hugann að orðinu *stobbi* í íslensku í merkingunni ‘stúfur, stubbur’ en eiga ekki við staðhætti í Dufansdal.

Í íslensku er orðið *stop* (hk) þekkt sem ‘mishæð, ójafna’, jafnvel

‘hamraborg, klettur?’ (Ásgeir Blöndal Magnússon 1989). Það kemur fyrir í *Lexicon Islandicum* Guðmundar Andrússonar frá 1683 í merkingunni ‘obstaculum in via’ í þessu samhengi: „Þeir geingu þaflande um allar Gøtr / og drapu fæte i hvørt stop“ (Guðmundur Andrússon 1999 [1683]:153). Í Orðabók Sigfúsar Blöndals (1920–1924) er orðið *stop* merkt Vestfjörðum.

Með hliðsjón af orðinu *stob* í örnefnum á keltneska málsvæðinu og *stópunum* í Færeyjum er ekki ólíklegt að *Stóparnir* í Dufansdal séu af sama uppruna. Tengslin við keltneskt mál hafa verið til staðar í Dufansdal ef Landnáma er tekin trúanleg í þessu efni. Ólíklegra er að hvorugkynsorðið *stop* sé beinlínis að baki örnefninu.

Heimildir

- Ásgeir Blöndal Magnússon. 1989. *Íslensk orðsifjabók*. Reykjavík: Orðabók Háskólans.
- Cameron, Kenneth. 1997. *English place names*. New edition. London: B T Batsford Ltd.
- Dorward, David. 2001. *Scotland's Place-names*. Edinburgh: The Mercat Press.
- Føroysk orðabók. 1998. Tórshavn: Føroya Fróðskaparfelag.
- Guðmundur Andrússon. 1999 [1683]. *Lexicon Islandicum*. Orðabók Guðmundar Andrússonar. Ný útgáfa. Orðfræðirit fyrri alda IV. Gunnlaugur Ingólfsson og Jakob Benediktsson önnuðust útgáfuna. Reykjavík: Orðabók Háskólans.
- Helgi Guðmundsson. 1997. *Um haf innan. Vestrænir menn og íslensk menning á miðöldum*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Hermann Pálsson. 1996. *Keltar á Íslandi*. Reykjavík: Háskólaútgáfan.
- Jackson, Mark. [ártal] *Meanings of Gaelic Words Commonly Seen in Hill Names*. <https://www.cuhwc.org.uk/book/export/html/409> (sótt 1. apríl 2022).
- Jóhan Hendrik W. Poulsen. 2009. *Orðabókin. Sendingar í Útvarpi Føroya 1969-1993*. Givin út í sambandi við sjeiti og fimm ára føðingardag hansara 20. juni 2009. Tórshavn: Sprotin.
- Kellett, Arnold. 1994. *Dictionary of Yorkshire Dialect, Tradition and Folklore*. Otley West Yorkshire: Smith Settle Ltd.
- Landnámabók. 1969. Íslensk fornrit I. Jakob Benediktsson gaf út. Reykjavík: Hið íslenska fornritafélag.
- Nafnið.is. Stofnun Árna Magnússonar í íslenskum fræðum. *nafnið.is* (sótt 1. apríl 2022).
- Sigfús Blöndal. 1920–1924. *Íslensk-dönsk orðabók*. Reykjavík.
- Þórður Þorgrímsen. 1952. *Lýsing Otrardalssóknar. Sóknalýsingar Vestfjarða I. Barðastrandarsýsla*. Reykjavík: Samband vestfirzra áttthagafélaga.

Örnefnaskrár í örnefnasafni Stofnunar Árna Magnússonar í íslenskum fræðum.

Lykilorð

örnefni, málsaga, færeyska, keltneska

Keywords

place names, etymology, Faroese, Celtic

Abstract

The article deals with the place name Stópar (or Stóbar) in Dufansdalur in North-West Iceland. According to the medieval text of The Book of Settlement (*Landnáma*), the area around Dufansdalur was settled by people of Celtic origin. In Celtic sources, the word *stob* refers to ‘a small top, point or peak’, and is commonly seen in hill names. A similar word also exists in Faroese, the masculine noun *stópur* meaning ‘something that sticks out’ or ‘a small hill’. If the account of a Celtic settlement in Dufansdalur is to be believed, it is not unlikely that the Icelandic place name *Stópar* and the Faroese noun *stópur* share the same Celtic origin.

Svavar Sigmundsson
rannsóknarprófessor emerítus
svavar.sigmundsson@arnastofnun.is

